

**Навздогін за мрією.
Розкриваючи загадки Тихого
океану**

Сьогодні складно уявити, наскільки загадковим і небезпечним поставав океан в очах давніх мореплавців. Вони вирушали світ за очі, розшукуючи чарівні острови й таємничі континенти, ризикуючи власним життям і назавжди змінюючи життя корінних мешканців відкритих ними земель. Але що рухало цими людьми і яким вони уявляли собі світ «на тому боці планети»? Можливо, десь за океаном лежить Великий південний континент, де проживають «антиподи» або «песиголовці»? Або ж там ховаються славнозвісні острови біблійного царя Соломона, сповнені неймовірних багатств? Книжка Джона Данмора «Навздогін за мрією» є короткою та яскравою розповіддю про відкриття Тихого океану, а також про уявний світ людей, чиї відвага, розум і відчайдушність зробили світ зрозумілим і дозволили накреслити сучасну карту світу. Морські офіцери та зухвалі пірати, щирі поборники Христової віри та корисливі торговці, письменники та нау-ковці – всі вони зробили суттєвий внесок в опанування Тихого океану та розвінчання численних вигадок, які захоплювали людський розум впродовж багатьох століть. Для широкого кола читачів.

ДЖОН ДАНМОР

VIAE
HUMANAЕ

НАВЗДОГІН ЗА МРІЄЮ

Розкриваючи загадки
Тихого океану

Серія «VIAE HUMANAЕ»
Заснована в 2009 р. Випуск 13

Джон Данмор

НАВЗДОГІН ЗА МРІЄЮ

Розкриваючи загадки Тихого океану

John Dunmore

CHASING A DREAM

The exploration of the Imaginary Pacific

Джон Данмор

НАВЗДОГІН ЗА МРІЄЮ

Розкриваючи загадки
Тихого океану

З англійської переклав Артемій Дейнека

Львів
Видавництво Анетти Антоненко
Київ
Ніка-Центр
2021

УДК 910.4:930.85:551.46(084.3)

Д17

Данмор Дж.

Д17 Навздогін за мрією. Розкриваючи загадки Тихого океану / Джон Данмор ; пер. з англ. А. Дейнеки. – Львів : Видавництво Анетти Антоненко ; Київ : Ніка-Центр, 2021. – 208 с. – (Серія «VIAE HUMANAЕ»; вип. 13).

ISBN 978-617-7654-84-0 (Видавництво Анетти Антоненко)

ISBN 978-966-521-778-7 (Ніка-Центр)

Сьогодні складно уявити, наскільки загадковим і небезпечним поставав океан в очах давніх мореплавців. Вони вирушали світ за очі, розшукуючи чарівні острови й таємничі континенти, ризикуючи власним життям і назавжди змінюючи життя корінних мешканців відкритих ними земель. Але що рухало цими людьми і яким вони уявляли собі світ «на тому боці планети»? Можливо, десь за океаном лежить Великий південний континент, де проживають «антиподи» або «песиголовці»? Або ж там ховаються славнозвісні острови біблійного царя Соломона, сповнені неймовірних багатств?

Книжка Джона Данмора «Навздогін за мрією» є короткою та яскравою розповіддю про відкриття Тихого океану, а також про уявний світ людей, чий відвага, розум і відчайдушність зробили світ зрозумілим і дозволили накреслити сучасну карту світу. Морські офіцери та зухвалі пірати, щирі поборники Христової віри та корисливі торговці, письменники та науковці – всі вони зробили суттєвий внесок в опанування Тихого океану та розвінчання численних вигадок, які захоплювали людський розум впродовж багатьох століть.

Для широкого кола читачів.

УДК 910.4:930.85:551.46(084.3)

ARTS COUNCIL
NEW ZEALAND TOI AOTEAROA

The assistance of Creative New Zealand towards the translation of this book is gratefully acknowledged by the publisher.

Видавці висловлюють подяку Creative New Zealand за допомогу у перекладі цієї книжки.

First published in New Zealand by Upstart Press Ltd
Copyright © John Dunmore 2016
The moral rights of the author have been asserted

ISBN 978-617-7654-84-0 (Видавництво
Анетти Антоненко)
ISBN 978-966-521-778-7 (Ніка-Центр)
ISBN 978-966-521-594-3 (Серія VIAE
HUMANAЕ)

© А. Дейнека, переклад, 2021
© «Видавництво Анетти Антоненко», 2021
© Видавництво «Ніка-Центр», 2021
© Серія «VIAE HUMANAЕ». Видавництво «Ніка-
Центр», 2009

ЗМІСТ

<i>Передмова</i>	7
1. Вивчаючи порожній океан.....	15
2. Три першовідкривачі.....	21
3. Іспанський світ.....	27
4. Великий південний континент.....	43
5. Людина з покликанням.....	51
6. Голландська інтерлюдія.....	63
7. Пірати та їхнє кодро.....	75
8. У гру вступають письменники.....	87
9. Вичищаючи карту.....	101
10. Великий мореплавець.....	119
11. Північно-Західний прохід.....	139
12. Розсіяння островів.....	163
13. Затоплений континент.....	175
14. Океан художніх вигадок.....	185
<i>Іменний покажчик</i>	202
<i>Про автора</i>	207

Передмова

Історія мореплавства й географічних відкриттів сповнена таємниць і суперечностей. На спробах людини опанувати своє власне та навколишнє середовище завжди позначалася її уява. Крізь віки повсякденні труднощі, страх перед похмурих та небезпечним майбутнім і надія на виживання змушували її мріяти про кращий світ, родючішу землю, більш спокійне та мирне життя. Як співається в пісні, «Деся понад веселкою...» мають бути більш щасливі й безпечні краї.

Кожне покоління завжди буде власні мрії на здобутках або невдачах попереднього. Мандрівник, що збирається в дорогу, байдуже землею чи морем, бере із собою невидимий багаж знань, успадкований від старших поколінь. І, звісно, він має при собі свої власні сподівання.

Але чи можна покладатися на ці знання? Чи справді святий Брендан, ірландський ченець, відкрив Америку? Чи дійсно він вирушив крізь Північну Атлантику на шкіряному човні, оминув Ісландію та досягнув узбережжя Північної Америки? І чому він вирушив у подорож, коли йому вже, ймовірно, було за шістьдесят? Як свідчать легенди, він шукав Землю Обітовану.

Його вояж містить усі складові, характерні для ранніх подорожей. Палке бажання здійснити відкриття (байдуже, на честь собі чи на благо іншим), рятувати душі невірних і загалом поглиблювати свої знання. Вони увінчувалися відкриттями дивних місць, сповнених таємниць і легенд, у які наступні покоління будуть змушені вірити, не маючи змоги самотужки пересвідчитися в їхньому існуванні. У випадку Брендана йдеться про Саргасове море та низку островів, один з яких виявився велетенською сплячою рибою. І все це збереглося та знайшло свій відбиток у відомому творі «*Navigatio Sancti Brendani*» («Подорож святого Брендана»).

Розповіді, в яких описували й переказували подорожі, а також аналіз і ймовірні перебільшення справжніх досягнень – все це грало важливу роль в історії мореплавства. Вони складаються з історій чи легенд про таємничі землі, нині зниклі загадкові острови, утопії, де рід людський зумів створити ідеальне суспільство, чи антиутопії, де людство описується з найгіршої сторони.

Загадковий світ, що оточував жителів Європи, Африки та Азії, раптово розширився, коли свою подорож здійснив Христофор Колумб – він першим відкрив новий континент, який сам вважав частиною Азії. Потім іспанець Бальбоа перетнув Панамський перешийок і відкрив величезний океан, що згодом почав зватися Тихим і став джерелом настільки великих сподівань і небезпек, що історія світу змінилася назавжди. Ніхто не мав спокою, поки цей океан лишався недослідженим.

Безліч моряків пройдуть крізь фізичні й душевні страждання та агонії, помираючи від цинги чи інших тяжких хвороб, до останнього дня живучи вірою в існування якоїсь далекої землі. Це могло принести їм славу і статки, врятувати їхні та чужі душі або збагатити імперію їхнього суверена. Але більшість часу навколо них був лише безмежний океан, цей таємничий неблаганний ворог, який час від часу вибухав низкою шалених, гнівних і руйнівних штормів.

Невдачам у відкриттях зазвичай знаходили пояснення. Якщо розшукуваний острів чи землю знайти не вдалося, це пояснювалось неточністю в описах попередників, або стихійним лихом – як-от землетрус чи якась інша катастрофа, що в підсумку вкрила їх водами. І це стосується не лише Тихого океану. Наприклад, кажуть, що у Бретані пішло під воду місто Іс, і, якщо вірити старим легендам, його досі можна побачити раз на сім років під час відпливу в ніч напередодні Різдва. Дехто стверджує, що в тиху ніч, знову ж таки під час відпливу, можна у тиші розчути легке відлуння дзвонів тамтешньої церкви. І все це так глибоко вросло у місцеву міфологію, що бретонські націоналісти навіть склали афоризм: «Коли Іс знову постане, Париж почне тонути».

З плином часу ці міфи переказували й аналізували, і те ж траплялося з подорожами різноманітних мандрівників і дослідників, які дали нам змогу вивчати та намагатися зрозуміти світ, у якому ми живемо. Історія Тихоокеанського регіону розпочалася дещо пізніше, адже він лежав далеко від Європи, де філософи, географи та картографи прагнули вибудувати цілісну картину світу.

Міфічні історії ширилися тихоокеанськими узбережжями Азії та Америки, а також на розсипах тамтешніх островів. Їх аналізували, збирали до купи та тлумачили як частину людських спроб осмислити, як формувався світ разом із його цивілізаційним розмаїттям, котре, як і всюди, присутнє в Тихому океані. Розповіді, звіти та щоденники мореплавців передруковували, коментували й обговорювали. Постаті мандрівників, зіткнення культур, зміни, що відбувались у локальних традиціях унаслідок втручання європейців, підсумкова колонізація та перетворення, зумовлені рішенням корінних народів захищати власну культуру, постколоніалізм, роль християнських місіонерів та інших людей у появі подібних змін постійно ставали темами літературних творів. Це породило величезні обсяги письмових джерел, які поповнюються і сьогодні мірою розвитку нових напрямів досліджень.

У цій книжці наведено огляд вірувань і сподівань, які підбигали деяких мореплавців вирушити у великий океан. Сьогодні, в добу високих технологій, засобів радіопередачі та гідролокації, електронних приладів на будь-який смак, миттєвої комунікації з усім світом, доволі складно уявити, що значить піти в кругосвітнє плавання двісті чи триста років тому. Кораблі були невеличкими суднами, загромадженими людьми, тваринами та провіантом. Тісні каюти, більшість з яких були розміром із шафу, відводилися для керівного складу та вчених, якщо такі брали участь у подорожі. Матроси спали переважно у мотузкових гамаках, розтягнутих між двома гачками, використовуючи їх по черзі: замість попередньої зміни йшла спати наступна, і так далі. Повітря під палубою було настільки тяжким, нескінченно вологим та сповненим смородом гнилої їжі та сечі, що нерідко вони віддавали перевагу сну у закутку палуби на мотузкових мотках або шматках старої парусини. А хворі під палубами ходили під себе, спускаючи власний сморід на шмаття гнилої тканини та брудної соломи, де й вмирали від цинги чи гангрени.

За часів, коли про консерви й холодильники ще не чули, зберігати їжу було значно складніше. Живу худобу, як-от корів чи свиней, тримали на палубі у тимчасових вольєрах, та різали по одній, коли виникала потреба, а вона виникала швидко. Борошно й сушені овочі, які тримали у трюмі, псували хробаки, таргани, миші й пацюки, що множилися та заповнювали корабель, поки не перетворювалися на частину дієти моряків – з них робили помії, які згодом ставали головною стравою у їхньому раціоні. У портах

тимчасового перебування чи просто у прибережних бухтах, якщо такі знаходили, можна було подибати свіжі їстівні запаси, а на-самперед – свіжу питну воду. Впродовж тривалого часу причину цинги – жажливої хвороби, зумовленої браком вітаміну С, вбачали в брудному повітрі з-під палуби (що уподібнювали повітря, яким дихали в'язні у підземних камерах), а також у загальній нестачі «сухопутного повітря». Отже, ці нехай і короткі зупинки робилися, щоб дати людям змогу зійти на берег і подихати свіжим повітрям, нерідко сповненим пахощами екзотичних рослин і квітів. Це була для них велика розрада, і це зіграло неабияку роль у формуванні образу далеких «екзотичних» країн.

Подібні зупинки завжди заохочувалися керівництвом екіпажу, адже так вони могли з'ясувати своє місцеперебування, орієнтуючись по сонцю та місяцю. Невизначеність супроводжувала весь їхній маршрут, щойно порт або стартова точка зникали за небосхилом. Аби не збитися з курсу, вони кілька разів на день збирали покази, порівнювали розрахунки колег зі своїми власними та доповнювали записами бортовий журнал. Вони працювали на палубі, яку неперервно хитало, що робило їхню роботу складною та дратівливою, особливо коли небо затьмарювалось і починався шторм. На додачу морські течії, силу і стійкість яких було складно оцінити, збивали їх з курсу. Як наслідок, їхні розрахунки нерідко були хибними, і ці помилки щодня накопичувалися, позаяк розрахунки кожного дня доводилося робити, спираючись на вчорашні дані. Тому мореплавці завжди були раді можливості провести свої спостереження з суходолу. Інколи вони навіть створювали імпровізовані обсерваторії. Після цього вони могли скористатися картами, щоб проаналізувати та спробувати скоригувати свій курс, а також з'ясувати, чи прибились вони до землі, що, як-не-як, вже позначена на картах, або ж вони здійснили нове відкриття. На жаль, їхні оцінки часто були вкрай приблизними через накопичені попередні помилки та неточність карт. Тож їхні записи та звіти перед керівництвом містили купу похибок і лише поглиблювали помилки попередників.

Згодом географи та картографи ретельно вивчатимуть їхні роботи, намагаючись поєднати ці свідчення з власними мізерними знаннями про регіон. А тим часом у своїх рідних портах, тавернах чи на ринках моряки залюбки хизувалися перед випадковою публікою звершеннями та великими відкриттями, які вони здійснили десь далеко-далеко. Їхні розповіді про екзотичні острови, тамтешні

насолоди та знайдені багатства ставали все віддаленішими від дійсності мірою того, як слухачі щоразу наповнювали їхні чарки. Деякі з цих історій розвінчувались як дурниці, якщо їх чули географи, але значною мірою їх приймали на віру і це викривляло сформовану географами картину. А серед тих, до кого долинали ці історії, траплялися письменники, які використовували їх у своїх художніх творах або розповідях, що їх читачі сприймали за чисту правду. Це були попередники сучасних журналістів і белетристів. Але вони створили заплутаний світ, який підбурював людей шукати посеред великого океану місця, яких насправді не існує. Минуло багато років, перш ніж з'явилася можливість накреслити об'єктивні та надійні карти. Це був повільний процес, який коштував багатьох життів і безлічі зруйнованих сподівань.

У цій книжці висвітлюються пошуки ось таких небувалих або неможливих світів посеред Тихого океану. У ній згадуються численні стародавні міфи і легенди, які створювали та відроджували ранні мореплавці. Вони спліталися з вірою, яка надихала людей на подорожі, зокрема, іспанців, що сподівалися християнізувати або завоювати жителів цих віддалених місць. І мірою того як тихоокеанський світ ставав дедалі знанішим і про нього говорили в Європі, ці вірування, ці свідчення, ці історії ставали рушійною силою для таких рішучих і ретельних дослідників, як Джеймс Кук. А за лаштунками у цей же час невпинно працювали науковці й картографи, а також письменники, які натхненно, подекуди надміру, задовольняли цікавість читацького загалу своїх країн, що невпинно збільшувався.

ASIAE PARS ORIENT.

Tartaria li-
mites.

In China regione, Iapania alysqve
insulis vicinis, mests multa Chry-
stianorum: quorum indies nove co-
lonie ducuntur, patribus societatis
Iesu fids operarij.

AMERICA SEPTENTRIONALIOR PARS.
Quivira.

CHINAE REGNI PARS.

Isla de Plata.

Japan ins, nuper ad Fi-
dem Christianam conversa.

Cequij.
Meina.
Nicho.
Foquiem.

Amoy.
Amoy.
Amoy.
Amoy.

Amoy.
Amoy.
Amoy.
Amoy.

Amoy.
Amoy.
Amoy.
Amoy.

Suaderio.
Cincho.
Liquo piquemo.

Suaderio.
Cincho.
Liquo piquemo.

Suaderio.
Cincho.
Liquo piquemo.

Suaderio.
Cincho.
Liquo piquemo.

Calon.

Calon.

Calon.

Calon.

Cubo.

Cubo.

Cubo.

Cubo.

Amore.

Amore.

Amore.

Amore.

Maluc.

Maluc.

Maluc.

Maluc.

Caluc.

Caluc.

Caluc.

Caluc.

Caluc.

Caluc.

Caluc.

Caluc.

Caluc.

Caluc.

Caluc.

Caluc.

MARE PACIFICUM
CUM QVO

Circulus Cancrj.

Islas de Lucois.

Philippinas.

Los Liridos.

Y de los vas.

Y de los vas.

Y de los vas.

Y de los vas.

Y de los vas.

Y de los vas.

Y de los vas.

Y de los vas.

Y de los vas.

Y de los vas.

Y de los vas.

Y de los vas.

Y de los vas.

Y de los vas.

Y de los vas.

Y de los vas.

Y de los vas.

Y de los vas.

Y de los vas.

Nova Guinea, quibusdam
Terra de Piccinacoli.

Insula Sa-
lomonis.

Circulus Capricorni.

Ornate cartouche with a central face and decorative flourishes. Text inside: SPE ET METV. GENIO ET INGENIO NOBILI DN. NICOLAO ROCCOXIO, PATRICIO ANTVERPIENSI, EIVSDEMQUE VRBIS SENATORI, Abrahamus Ortelius Regie M^e geographus lub. merito delibavit. 1589.

TERRA AUSTRALIS
SIVE MAGELLANICA
DUM DEJECTA

MERI

MARIS PACIFICI,
(quod vulgò Mar del Zur)
cum regionibus circumiacentibus, insulisque in eodem
passim sparsis, novissimè descriptio.

Prima ego velivolis ambui cursibus Orbem,
Magellane novo te duce ducta freto.
Ambui, meritoq; vocor VICTORIA: sunt mi
Vela, alei, precium, gloria, pugna, mare.

(Cum privilegio Imp. & Reg. Maie. latum,
nec non Cancellarie Brabantie, ad decennium.)

Попередні сторінки: У 1570 році Абрагам Ортеліус опублікував карту світу «Theatris Orbis Terrarum», на якій зображений величезний невідомий південний континент

Угорі: Вісімдесят років по тому французький картограф Нікола Сансон все ще зображав цей величезний невідомий материк з незрозумілою береговою лінією, а на півночі він розмістив імовірний Північно-Західний прохід

1

Вивчаючи порожній океан

Минають дні, і кожен день одне,
Нудна води розтрата.

Роберт Сауті. *Медок*

З давніх-давен людьми керувала допитливість і жага до відкриттів: що там приховується за пагорбом, за річкою, за пасмом гір або за морем. Нерідко основним рушієм був пошук харчів чи нових земель, а інколи – потреба втекти від ворожого наступу. Але ці самі сили діяли у царстві тварин, а ось чиста допитливість, потреба у знаннях набували ваги лише мірою розвитку людського суспільства. Ці пошуки увінчувалися відкриттями, але відкриття не мають жодної цінності для людства, допоки відкривач не повернеться, аби поділитися новими знаннями з ближніми. Людина прагне дізнатися більше про світ, у якому живе, і кожен першовідкривач, повертаючись до рідного краю, робить свій внесок у накопичення та розвиток людського знання.

Як свого часу зазначив Джон Біглгол, автор «Відкриття Тихого океану»: «У кожному великому відкривачеві містяться дві пристрасті – жага бачити та жага розповідати»¹. З плином століть чисельність першовідкривачів постійно зростала. На великих континентах можна було багато чого дослідити, але найбільшим серед усіх викликів лишалося море. Спостерігачеві воно здавалося безкраїм. Ті, хто надто пускався берега, чи то втрапивши у пастку власної необачності, чи то ставши жертвою раптового шторму, просто зникали. Не дивно, що серед людей, які живуть поряд із морем, ходить безліч легенд, пронизаних страхом і безвісністю. У всякого моря є свої боги й почвари. Вони можуть бути прихильними до

¹ J.C. Beaglehole, *The Exploration of the Pacific*, London, 1966, p. 3.

тих, хто їх шанує та віддає їм належне, але можуть і впадати в дике шаленство, лупцювати по берегу та знищувати тамтешніх мешканців. Поступово, хоча і повільно людина почала приборкувати їх. Найпершим свої таємниці відкрило Середземне море, потрапивши у твори грецьких, римських і арабських географів і філософів. Потім Північне море, Індійський океан, а згодом і Атлантичний. Та все ж найсуттєвішим викликом виявився найбільший серед океанів – Тихий.

Його розміри вражають. На мапі світу він скидається на велетенське озеро, оточене двома Америками, Азійським континентом, Арктикою та крижаними землями Антарктики. Відстань від Малайї до Панами становить 18 тисяч кілометрів, або 9,7 тисячі морських миль. З півночі на південь від Берингової протоки до шельфу Червоного моря він сягає 15,5 тисячі кілометрів, або 9,6 тисячі миль. Ним можна було б покрити всю Європу від Ірландії до Уралу, і його однаково вистачило б ще й на більшу частину Північної Америки. Людям, що жили вздовж його берегів, він здавався жахливим, сповненим таємниць, заселеним потворними морськими істотами, а також, звісно, дивними людьми, які мешкали на далеких островах.

Але насправді першовідкривачі та переселенці рушили у його води ще за 4 тисячі років до нашої ери. Вони як відважні моряки проклали шлях собі та своїм сім'ям із Південно-Східної Азії через сучасну Індонезію у напрямку Нової Гвінеї та Австралії. Інші ж рухалися від Філіппін і Тайваню на північ, до Гуама й Маріанських островів.

Відтак поселенці потрапили туди із заходу, а не зі сходу. Цю тезу ставили під сумнів, але панівні вітри та наявність із західної сторони островів, які можна було використовувати як «сходинки», робить імовірнішою міграцію радше з Азії, ніж з Америки. Поволі поселенці перебиралися з острова на острів, створюючи на узбережжях окремі селища, а згодом швидке збільшення кількості населення або сутички змушували окремі сімейства йти далі. З часом вони досягли Гаваїв і острова Пасхи, а також дійшли до Нової Зеландії на півдні. Близько 1200 року нашої ери геть усе узбережжя Тихого океану було заселене і там уже склалися нові культури. Дуже умовно тамтешнє населення можна розділити на полінезійців, які населяють великий трикутник у середині Тихого океану між Гавайськими островами та Далеким Півднем, і меланезійців, які здебільшого проживають у південно-західному регіоні.

Вони створили власну історію та міфологію. Для полінезійців океан був царством Танґароа, бога моря. Інші боги підіймали з-під води острови, наприклад, вполювавши під час рибалки Північний острів Нової Зеландії, що досі відомий як Рибалка Мауї. Їхні небеса були розташовані у міфологічному центрі, на святій землі Гаваїкі, звідки пішло людство і куди воно одного дня повернеться.

Перших поселенців можна було описати як справжніх першовідкривачів. Вони шукали собі новий дім і принагідно натрапляли на острови, про які нічого не знали, але вони не виходили в море лише задля розкриття географічних таємниць. Дуже мало надійної інформації доходило до полишених ними домівок, щоб потім можна було скласти уявлення про цей великий океан. А таємниці зазвичай знаходили пояснення у міфології.

Але для мешканців узбереж Азійського та Американського континентів Тихий океан був краєм світу, пориватися за який було безглуздо. Ті, хто робив це або кого виносило далеко від суходолу раптовою бурею чи небезпечною течією, ніколи не поверталися. Рибалок і торговців застерігали під страхом смерті триматися ближче до берега. Китайський автор XIII століття Чжао Жугуа, автор «Чжуфань чжі» («Опис усього іноземного»), нагадував своїм читачам, що на сході лежить «велика прірва Вей Лу», де води спадають «у світ, звідки люди не повертаються». Цієї океанської прірви треба будь-що уникати.

Існує безліч легенд і міфів, які, поза сумнівом, ґрунтуються на реальних подіях: як на спланованих експедиціях, так і на випадкових мандрівках. Великий загадковий світ, що ховався за обрієм, одночасно лякав і захоплював своєю безвісністю. Наприклад, у стародавній хроніці Хо Шан Шу, складеній приблизно у V столітті, згадується Земля Ва, де розташовані володіння цариці Піміко. Вона була неодруженою чаклункою, яка зачарувала тамтешніх жителів і стала їхньою царицею. Тисяча служниць задовольняли її примхи й охороняли її палац від незваних гостей. На тисячу миль південніше лежала Земля Карликів, мешканці якої були близько метра заввишки. А ще далі, якщо плисти на південь цілий рік, то натрапиш на Землю Голого Народу, а за нею – на Землю Чорнозубих Людей.

Ці історії можуть скидатися на чарівні казки, але вони теж містять певне знання про Японію, а також про острови Мікронезії та Меланезії, мешканці яких носили більш відверте вбрання, ніж китайці, тож їх цілком могли вважати майже голими. Звичка

жувати бетель, поширена на деяких островах, псує зуби, котрі можуть видаватися чужинцям приголомшливо, жакливо чорними. Земля Карликів може свідчити про їхню обізнаність щодо певних тайванських гірських племен.

Багатшою на подробиці можна вважати історію Сюй Фу – мореплавця, що народився близько 250 року до нашої ери. Імператором Китаю на той час був Цінь Ши Хуан-ді, засновник династії Цінь. Саме він дарував Китаю його велич і, поміж інших досягнень, добував знаменитий Великий мур. Наближаючись до старості, він став шукати спосіб уникнути смерті, до чого його також спонукав щонайменше один замах на вбивство. Він чув розповіді про дивовижні острови посеред могутнього моря, де росте чарівна трава, яка дарує вічне життя, і вирішив відрядити по неї Сюй Фу.

Десь у 219 році до нашої ери Сюй Фу розпочав пошуки цих островів, маючи місію схилити тамтешніх безсмертних жителів поділитися дивовижною травою, аби зберегти життя великого китайського імператора. Він повернувся, знайшовши острів із горою Пенглай і місце, яке він назвав Чі Чен, яке охороняв жакливий дракон. Хоча він і висловив повагу верховному чаклуну та запропонував йому дари, йому однаково не поталанило здобути шукані таємничі рослини. Безсмертні вимагали у дарунок юнаків шляхетного роду із гарним вихованням, дівиць такого ж походження, а також низку вправних майстрів.

Ціна видалася імператорові справедливою, і він дав Сюй Фу три тисячі молодих чоловіків і жінок, а також досвідчених ремісників і на додачу їжу та інші товари. За деякими свідченнями, Сюй Фу ще раз повернувся в Китай з проханням про лучників, які мали захистити вантаж із чарівною травою від акул та інших небезпек. Його прохання задовольнили, але відтоді ніхто його вже не бачив. Так чи так, невдовзі після цього імператор Цінь Ши Хуан-ді помер, а династія Цінь урешті-решт обірвалася внаслідок повсюдних заворушень і змов.

Сюй Фу видається не лише вправним мореплавцем, а й умілим перемовником (або шахраєм), який отримав усе, що треба, аби започаткувати власне царство на якихось островах, чи на сході Китаю, або, імовірно, на Тайвані, на Філіппінах чи у Японії, або навіть, як дехто вважає, в Америці. Спробу повторити подорож Сюй Фу у 1992 році вчинив Тім Северін. Його човен був зроблений із перев'язаного мотузкою бамбуку в точній відповідності до

стародавнього ремесла, яким скористався б тодішній мандрівник. На жаль, мотузки у підсумку зогнили і човен розвалився.

Десь у 450 році нашої ери буддійський ченець Хуей Шень Премудрий в компанії інших людей подався у море, аби навести свою віру народ, який, як вважалося, жив на землях за океаном. Він вирушив на північний схід і, ймовірно, пройшов між Японією та Камчатським півостровом. Урешті-решт він повернувся до Китаю і розповів, що дістався землі Фусан, де побачив безліч див, зокрема шовкопрядів, що розросталися до нечуваної довжини, а також багато невідомих рослин, серед яких могла бути й омріяна трава вічного життя. Деякі з тамтешніх жителів мали татування: вищі класи – великі й розлогі, а люди із нижчих верств – вузьенькі та хвилясті. Тривалість його подорожі та озвучені ним подробиці, хоч би як їх спотворювали та перекручували з плином віків, свідчать, що він цілком міг дістатися берегів Північної та Центральної Америки. Земля Татувальників може виявитися Аляскою, де тату були неабияк поширені серед окремих племен.

Навіть якщо деякі китайські мореплавці й досягали Америки – щодо цього впродовж років тривають дискусії², – цей континент не був перспективним у плані торгівлі та колонізації. Дорога туди, поза сумнівом, була довгою та небезпечною, особливо відколи Японія ставала дедалі могутнішою імперією, яка становила загрозу для двох королівств Кореї, поволі зміцнюючи свої позиції на Азійському континенті. Японці не хотіли мати нічого спільного з чужинцями, тож вони радше б убили чи зробили рабами будь-кого, кому випало нещастя ступити на їхній берег, ба навіть пройти повз нього, як це траплялося з усякими нездарамі, що хотіли дістатися Америки. У Північній Америці також мешкали численні войовничі племена. Більшість жителів узбережжя були мисливцями й риболовами, які вели своє нетривале й жорстоке життя у суворих умовах. Тихий океан для них був житлом не безсмертних і чарівних істот з дивовижними уміннями, а покійників

² Поточні дискусії нерідко пов'язані з вивченням траєкторій міграції у Тихоокеанському регіоні, зокрема, див. Gavin Menzies, 1421, *The Year China Discovered the World*, яка дала початок суперечкам щодо ймовірного китайського походження ранніх переселенців Маорі. Див. також Charles G. Leland, *Fu-Sang, or the Discovery of America by Chinese Buddhist Priests in the Fifth Century*, New York, 1973, Paul Gallez, *Predescubrimientos de America, Bahia Blanca, Argentina*, 2001, Lawrence C. Wroth, *The Early Cartography of the Pacific*, New York, 1944, а також різні тематичні сайти. 'On First Looking into Chapman's Homer', in *Poems by John Keats*, 1817.

і стародавніх богів. Кожен китайський човен, що з'явився б неподалік од берега, сприйняли б як щось жахливе, а його екіпаж – як потворних привидів. Перше, що варто було б зробити, якби вони спробували пристати до берега, – тікати світ за очі чи, якщо стане сміливості, одразу убити їх.

Саме в Центральній і Північній Америці збудували свої величні імперії ацтеки, мая та інки, але вони були присутньо сухопутними народами, жителями рівнин і гір. Мешканці західного підніжжя величних Андських гірських хребтів не вважали океан аж надто жахливим і включали його до своїх міфів. Колумбійські індіанці вірили у бога моря Чибчакума, який час від часу вчиняв смертельні землетруси, а інколи спрямовував на берег могутню хвилю – цунамі, маючи намір потопити свій народ. Племена з узбережжя Перу поклонялися й віддавали шану великому океанові як постачальнику їжі. Це, однак, був світ, що потребує поваги, місце, до якого не варто втручатися пересічним людям. Індіанці аймара у Болівії та Перу говорять про бога-творця Віракоча, який покинув їхню землю, пішов у океан, і відтоді його ніхто не бачив.

Попри їхнє суперечливе ставлення до Тихого океану, дехто, ймовірно, таки відважувався вирушити крізь нього в пошуках нових земель. Можливо, вони досягали Гаваїв чи, що більш імовірно, острова Пасхи, де хтось із них урешті й оселився. У 1947 році Тур Хеєрдал довів, що з Перу до східних островів Полінезії можна дістатися великим плотом, хоча це була непроста подорож і йому не вдалося довести, що тут таки здійснювалися регулярні подорожі та міграція.

Жодне з описаних тут плавань, байдуже з боку Азії чи Америки, не увінчалось географічним відкриттям у повному сенсі слова, що передбачає жагу розвідувати й жагу розповідати. Нам вони відомі з давніх переказів, місцевих легенд і кількох ненадійних письмових джерел. Прихильники різних теорій звертають увагу на печерні малюнки, написи, моноліти й тому подібне. Але ці сліди переважно лишили люди, які згодом зникли. Решта світу нічого не дізналися про їхні подорожі чи переселення. Довелося чекати на сучасніші навігаційні засоби, які дали морякам змогу повідомляти про своє місцеперебування. Першовідкривачами Тихого океану були іспанці та португальці, чоловіки на кшталт Бальбоа, Магеллана та, опосередковано, Христофора Колумба, який вирушив із Європи, маючи намір досягти Індії та Сходу, і вважав, що йому це справді вдалося.

Кінець безкоштовного уривку.
Щоби читати далі, придбайте,
будь ласка, повну версію
книги.

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ